Opgesteld door: Cindy Kuiper (antwoordspecialist) en Martine Gijsel (kennismakelaar Kennisrotonde)
Vraagsteller: docent voortgezet onderwijs
Referentie: Kennisrotonde (2019). *Welke interventies door vakdocenten zijn bewezen effectief om de taalvaardigheid van leerlingen in het vo te vergroten?* (KR.754). Den Haag: Kennisrotonde.

Datum: 15 januari 2020

Vraag
Welke interventies door vakdocenten zijn bewezen effectief om de taalvaardigheid van leerlingen in het vo te vergroten?

Kort antwoord
Het werken vanuit een inhoudsgerichte benadering zoals taalgericht vakonderwijs of genredidactiek als specifieke vorm daarvan, bevordert de taalvaardigheid van leerlingen. Deze benadering is bewezen effectief als 1) taal en inhoud betekenisvol worden verbonden, 2) de input kwalitatief goed is, 3) er hoge verwachtingen van de output zijn, 4) er ook feedback wordt gegeven op de vorm van het taalgebruik, en 5) interactie en samenwerken gestimuleerd worden. De bewijslast voor de effectiviteit van deze benadering is vooral afkomstig van studies naar het leren van een tweede taal of het leren van taalzwakke leerlingen. Om taalgericht vakonderwijs in te voeren in de school is het raadzaam om aandacht te besteden aan een overkoepelend en gedragen taalbeleid in de school, aan samenwerking tussen taal- en vakdocenten en aan professionalisering van vakdocenten.

Toelichting antwoord

Integratie van taal- en vakonderwijs
Vakdocenten kunnen tijdens hun lessen gericht de taalvaardigheid van leerlingen bevorderen. De integratie van taal- en vakonderwijs kan op diverse manieren worden gerealiseerd, afhankelijk van de accenten die gelegd worden en de doelen die worden nagestreefd. In de literatuur worden hiervoor dan ook verschillende termen gebruikt, zoals *content-based instruction* (CBI), *content-based (language) learning* en *content and language integrated learning* (CLIL). Deze concepten verwezen aanvankelijk naar het onderwijs aan tweedetaalleerders, maar worden inmiddels ook toegepast in het moedertaalonderwijs. In Nederland is de integratie van taal- en vakonderwijs vooral bekend onder de noemer ‘taalgericht vakonderwijs’ (Hajer, 2008; Hajer & Meestringa,

NRO NATIONAAL REGIEORGAAN ONDERWIJSONDERZOEK
LAAN VAN NIEUW OOST INDIË 300 2593 CE DEN HAAG
POSTADRES POSTBUS 93461 2509 AL DEN HAAG
T 070 349 44 58 W WWW.KENNISROTONDE.NL

2004). Dit is vakonderwijs waarin expliciete vakdoelen en taaldoelen zijn benoemd, waaraan gewerkt wordt via een contextrijke didactiek, vol interactie en met taalsteun (Hajer & Meestringa, 2004). Taalgericht vakonderwijs heeft als doel leerlingen te helpen hun dagelijkse taal te ontwikkelen naar school- en vaktaal. Een specifieke uitwerking van taalgericht vakonderwijs die de laatste jaren veel aandacht krijgt is genredidactiek (zie bijvoorbeeld Hajer, 2010; Kuiper, 2019; Smit, 2013; Van Dijk, 2011). Dit is een taaldidactiek waarbij leerlingen de kenmerken van vakteksten leren begrijpen, zodat ze meer grip krijgen op de tekst als lezer en dergelijke teksten zelf leren produceren.

Effectiviteit van taalgericht vakonderwijs

Onderzoek naar de effectiviteit van taalgericht vakonderwijs is schaars en veelal gebaseerd op gevalsstudies. Er zijn twee grotere overzichtsstudies uitgevoerd. In de eerste studie (Van Schooten & Emmelot, 2004) werd onderzoek gedaan naar de effecten van geïntegreerd taal- en vakonderwijs in het Nederlandse basisonderwijs, het vmbo en het mbo. Daarbij werd onder andere onderzocht welke factoren in onderwijsprogramma's effectief bijdragen aan het leren van een taal. De onderzoekers vonden empirische evidentie voor de effectiviteit van veertien kenmerken van een *Content-Based Approach (CBA)* -hierna inhoudsgerichte benadering genoemd - die ze hebben ingedeeld in vijf categorieën:

Inhoud

(1) combineren van taal- en vakonderwijs (onderscheiden van taal- en vakdoelen).
(2) leerlingen stimuleren om verband te leggen tussen de lesstof en eigen ervaringen en voorkennis. Bijvoorbeeld: persoonlijk standpunt laten innemen, groepsdiscussies, of meerdere teksten over een onderwerp vanuit verschillende standpunten.

Kwaliteit van de input

(3) aanwijzingen voor het aanpassen van instructie en teksten aan het niveau van de doelgroep. Bijvoorbeeld: visuele ondersteuning, voorbeelden geven, parafraseren.
(4) faciliteren van het begrip van geschreven teksten. Bijvoorbeeld: woordenschat aanleren, voorbeelden geven, etc.
(5) zoeken naar talige oorzaken van begripsproblemen en behandelen van deze talige fenomenen. Bijvoorbeeld: specifieke kenmerken van school- en vaktaal verduidelijken en aandacht voor functiewoorden.
(6) behandelen van relevante taalhandelingen zoals vragen om uitleg of argumenteren.
(7) gebruik van eerste taal ter ondersteuning van het onderwijs.
(8) directe instructie in technisch lezen en combinatie met instructie in begrip.
(9) nascholing voor docenten.

Output

(10) leerlingen aanzetten tot taalproductie, schrijven en spreken over de vaktekst. Bijvoorbeeld: taken die een schrijfproduct opleveren.
(11) leerlingen laten presteren aan de grenzen van hun kunnen. Bijvoorbeeld doelgerichte revisie van teksten.

NRO NATIONAAL REGIEORGAAN ONDERWIJSONDERZOEK
LAAN VAN NIEUW OOST INDIË 300 2593 CE DEN HAAG
POSTADRES POSTBUS 93461 2509 AL DEN HAAG
T 070 349 44 58 W WWW.KENNISROTONDE.NL

Aandacht voor de vorm

(12) feedback op de vorm van taalgebruik. Bijvoorbeeld: feedback op grammaticale correctheid, accuratesse, aanzetten tot revisie, stimuleren van metalinguïstisch bewustzijn.

Interactie

(13) stimuleren van sociale interactie. Bijvoorbeeld: groepsdiscussies.

(14) toepassen van samenwerkend leren. Bijvoorbeeld: helderde groepsdoelen stellen, individuele verantwoordelijkheid, directe feedback.

In de tweede, meer recente overzichtsstudie (Elbers, 2012) werd de effectiviteit van geïntegreerd taal- en vakonderwijs onderzocht in het (v)mbo voor met name tweedetaalleerders en leerlingen met een taalachterstand. Elbers bestudeerde tien grootschalige studies –voornamelijk uitgevoerd in de VS- en vond bescheiden positieve resultaten van geïntegreerd taal- en vakonderwijs op de taalkennis van leerlingen. Een voorbeeld van zo'n effectief programma is het Word Generation Program (Snow, Lawrence, & White, 2009). Met behulp van dit programma kregen tweedetaalleerders aan het begin van elke week vijf nieuwe schooltaalwoorden (academische taal) aangeboden in een actuele tekst. In de rest van de week werden de vijf woorden ter sprake gebracht in de vaklessen (maximaal 15 minuten) bij het lezen, schrijven, discussiëren en argumenteren. Leerlingen die middels dit programma onderwijs kregen, hadden een grotere woordkennis verworven dan leerlingen in de controlegroep. Een ander voorbeeld is het Sheltered Instruction Observations Protocol (SIOP; Echevarria, Vogt, & Short, 2008): een observatiemodel voor voorbereiding, instructie en evaluatie voor vaklessen met expliciete aandacht voor taaldoelen. De resultaten lieten significante effecten zien op de taalvaardigheid van tweedetaalleerders.

Naast de beschreven overzichtsstudies laten ook kleinschalige, empirische studies in de Nederlandse context positieve effecten zien van taalgericht vakonderwijs op de taalvaardigheid van leerlingen in het voortgezet onderwijs (Van Drie, Braaksma, & Van Boxtel, 2015) en van studenten in het mbo (Raaphorst, 2007) en het hbo (Kuiper, 2018). In deze studies bleken diverse effectieve kenmerken - zoals geïdentificeerd door Van Schooten en Emmelot (2004)- een belangrijke rol te spelen. Voorbeelden hiervan zijn het uitlokken van interactie en taalproductie, het verschaffen van (tekst)voorbeelden en het toepassen van samenwerkend leren.

Invoering van taalgericht vakonderwijs

Om taalgericht vakonderwijs in te voeren in de school, wordt in de literatuur op verschillende aandachtspunten gewezen (o.a. Elbers, 2012; Hajer & Meestringa, 2004; Kuiper, 2018). Een eerste aandachtspunt is een gedragen taalbeleid binnen de onderwijsinstelling. Om de taalvaardigheid van leerlingen in de vakken te ontwikkelen wordt taalgericht vakonderwijs idealiter ingebed in het curriculum. Op die manier staat taal(onderwijs) niet meer los van de vakken en werken leerlingen (ook) vanuit de vakinhoud aan hun taalontwikkeling. Hiervoor is een overkoepelend taalbeleid nodig dat gedragen wordt door het hele onderwijsteam: de taalontwikkeling van leerlingen is dan een gedeelde verantwoordelijkheid. Een tweede aandachtspunt betreft de samenwerking tussen vak- en taaldocenten. Traditioneel werken alleen taaldocenten aan de

NRO NATIONAAL REGIEORGAAN ONDERWIJSONDERZOEK
LAAN VAN NIEUW OOST INDIË 300 2593 CE DEN HAAG
POSTADRES POSTBUS 93461 2509 AL DEN HAAG
T 070 349 44 58 W WWW.KENNISROTONDE.NL

taalvaardigheid van leerlingen en vakdocenten richten zich op de vakinhoud. Om beide type docenten aan zowel taal- als vakdoelen te laten werken is afstemming en samenwerking nodig: wie doet wat en wie legt welke accenten? Dit roept vaak weerstand en onzekerheid op omdat beide docenten zich op nieuw terrein begeven. Een derde aandachtspunt is dan ook trainen en begeleiden van vakdocenten. Het formuleren van taaldoelen, het inspelen op vaktaal, het geven van talige feedback en het uitlokken van taalproductie is voor de meeste vakdocenten nieuw. Ook het integreren van deze aspecten in hun (toch al volle) lessen vinden veel docenten uitdagend. Een goede voorbereiding en training is daarom nodig. Idealiter worden vakdocenten niet alleen in het voortraject ondersteund, maar ook begeleid tijdens de uitvoering van taalgericht vakonderwijs.

Geraadpleegde bronnen

Echevarria, J., Vogt, M. E., & Short, D. J. (2008). *Making content comprehensible for English learners: The SIOP Model*. New York: Pearson.

Elbers, E. (2012). Iedere les een taalles? Taalvaardigheid en vakonderwijs in het (v)mbo. De stand van zaken in theorie en onderzoek. Utrecht en Den Haag: Universiteit Utrecht en PROO.

Hajer, M. (2008). De lat hoog voor vakonderwijs: taalbeleid in de klas via taalgerichte vakdidactiek. *Vonk*, (1), 11–27.

Hajer, M. (2010). "Genredidactiek": nieuwe perspectieven voor vakspecifiek taalonderwijs. In S. Vanhoorn & A. Mottart (Eds.), *Vierentwintigste conferentie Het Schoolvak Nederlands* (pp. 324–327). Gent: Academia Press.

Hajer, M., & Meestringa, T. (2004). *Handboek Taalgericht Vakonderwijs*. Bussum: Coutinho.

Kuiper, C. (2018). *Promoting Tertiary Students' Writing. A Subject-Specific Genre-Based Approach*. KU Leuven.

Kuiper, C. (2019). Schrijfvaardigheid bevorderen door middel van vakspecifieke genredidactiek. *Tijdschrift Voor Hoger Onderwijs*, *36*(4), 54–69.

Raaphorst, E. (2007). *Nederlands leren voor opleiding en werk: een evaluatiestudie naar geintegreerd tweede-taalonderwijs en vakonderwijs.* Universiteit van Amsterdam.

Smit, J. (2013). *Scaffolding language in multilingual mathematics classrooms*. Utrecht University.

Snow, C. E., Lawrence, J. F., & White, C. (2009). Generating knowledge of academic language among urban middle school students. *Journal of Research on Educational Effectiveness*, *2*, 325–344.

Van Dijk, G. (2011). *Een verkenning van toepassingen van genredidactiek binnen nask en techniek.* Utrecht.

Van Drie, J., Braaksma, M., & Van Boxtel, C. (2015). Writing in History : Effects of writing instruction on historical reasoning and text quality. *Journal of Writing Research*, *7*(1), 123–156.

Van Schooten, E., & Emmelot, Y. (2004). *De integratie van taal- en vakonderwijs.* Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.

Onderwijssector

Voortgezet onderwijs

Trefwoorden

Taalvaardigheid, taalgericht vakonderwijs, vakdocenten, genredidactiek, taalbeleid

NRO NATIONAAL REGIEORGAAN ONDERWIJSONDERZOEK

LAAN VAN NIEUW OOST INDIË 300 2593 CE DEN HAAG
POSTADRES POSTBUS 93461 2509 AL DEN HAAG
T 070 349 44 58 W WWW.KENNISROTONDE.NL